

— mrt 1901 In *Van onzen Tijd* (jrg. I no. 6, blz. 204-208) verschijnt een artikel van P.J. Jos. Vranken, getiteld: “Alphons Diepenbrock's werken”. Over het *Stabat mater dolorosa* voor gemengd koor (RC 34) schrijft hij:

Zeer goed zou dit werk – het *Stabat mater dolorosa* – tijdens de oefening van den H. Kruisweg in de kerk op zijn plaats zijn, maar hier doet zich weer de moeielijkheid voor, dat de sopraan- en alt-partij zoo goed als onmogelijk met knapenstemmen zijn te bezetten; trouwens geloof ik dat de componist de bovenstemmen absoluut voor vrouwenstemmen bedoeld heeft, en dan nog moet het koor over buitengewone sopraan-stemmen beschikken, wil het werk naar den eisch worden weergegeven. — Bij het bestudeeren van dit diep-gevoeld, machtig kunstwerkje, heb ik me dikwijls afgevraagd, of de componist ook te overreden zou zijn eene zetting voor mannenkoor te schrijven van dit *Stabat mater*? Indien de toondichter eens overwoog, of de praktische eischen onzer goede kerkkoren in dit geval ook wellicht een doorslaand tegenwicht geven aan de mogelijke artistieke bezwaren van den componist? Mij dunkt, het werk zou zeer goed zijn uit te voeren met een goed geschoold, klein mannenkoor en onze Nederlandsche kerkmuziek-litteratuur zou een kostbaar werk rijker zijn geworden.

— apr 1901 In *Van onzen Tijd* (jrg. I no. 7, blz. 248-250) geeft P.J. Jos. Vranken een aanvulling op zijn artikel over Alphons Diepenbrock's werken in het vorige nummer, naar aanleiding van een brief die Diepenbrock aan hem heeft gericht (vgl. *BD* III, blz. 272-273):

Naar aanleiding van mijne beschouwing over Diepenbrock's werken gewerd mij een belangrijk schrijven van den componist, waarvan ik – met toestemming van den schrijver – hier enkele bijzonderheden meen te moeten mededeelen tot helder begrip en duidelijk inzicht in 's kunstenaars bedoelingen, vooral betreffend zijn religieuze toonwerken. — Eene partituur van het besproken *Stabat mater dolorosa* gewerd mij tevens van den componist, d.w.z. eene partituur, waarin zich het toonwerk voordoet zooals het oorspronkelijk werd geschreven: voor 4-stemmig mannenkoor; de instudeering en uitvoering van dit *Stabat mater* door het mannenkoor St. Gregorius Magnus op Goeden Vrijdag in de Kathedrale Kerk alhier heeft bewezen dat we wezenlijk te doen hebben met eene belangrijke aanwinst voor onze kerkkoren. Wanneer zal deze mannenkoorzetting worden uitgegeven? — Ook de heer Averkamp bracht het toonwerk reeds meermalen ten gehoor met mannen-stemmen in de Mozes- en Aäronskerk te Amsterdam, zooals ik verneem van den heer Diepenbrock, en daarom is het te meer te verwonderen dat het werk al niet lang verschenen is.

1 okt 1916 In *De Tijd* verschijnt een artikel van Gerard Brom over de a.s. uitvoering van de *Missa* te Utrecht, getiteld: “Na vijf en twintig jaar”. Hierin schrijft hij het volgende over het *Stabat mater dolorosa*:

Vijftien jaar geleden gaf dezelfde kerk op Goede Vrijdag onder de Kruisweg een eerste uitvoering van Diepenbrock's *Stabat mater dolorosa* in de oorspronkelijke, onuitgegeven zetting voor mannekoor, nog aangrijpender en vooral stichtender dan de verschenen transscriptie voor gemengde

stemmen, door verschillende acappellakoren gezongen, terwijl zijn *Stabat mater speciosa* voor Kerstmis nooit wordt gehoord. En nu weer was de toewijding van 't koor groot genoeg om op hete avonden van de vakantie zich te geven aan een werk, dat ver buiten de gewone routine ligt en wel even ver buiten 't vaste repertorium zal blijven. [...] Wat waren de door en door Gregoriaanse monniken in Montecassino verrast en verrukt door Diepenbrock's *Stabat mater*, dat bij 't graf van Sint Benedictus uit Hollandse en Italiaanse monden samen klonk! Zolang de Mis-partituur zo kostbaar en zeldzaam is of niet eens te krijgen valt, is na de lezing van Mgr. Van Schaik's verklaring wel de beschouwing van dat kleine klare werk de eenvoudigste inleiding tot het genieten van de Mis waarvan 't wezen dezelfde geest van meditatie uitspreekt. — Geen kunstig contrapunt, neen ingetogen gesloten gang met de melodie overheersend in de bovenstem is 't *Stabat mater*. Het zet rustig in, tot een ongeduldige syncope van de sopraan op “dolorosa” dadelijk beweging brengt, die door de gebroken harmonie op “dolorosa” even wordt geschokt, om chromaties hartstochtelijk te klimmen bij “juxta crucem lacrymosa” en aan 't eind van 't laatste woord te vertederen in meelijden. “Quis est homo...” wordt, op het sprekend motief van dezelfde woorden in de Gregoriaanse sequentia naar de Regensburger lezing,¹ met een rollende bas hevig van drift uitgestort en dan stil van eerbied herhaald: “Matrem Christi si videret” om op een roep van de tenor weer sterk over te gaan in “Quis non posset contristari” met een nieuwe verzachting: “Piam matrem contemplari” – eenvoudige tegenstellingen met zekere werking. — Een weemoedig motief in de geest van de aanhef begint: “Pro peccatis...” met pijnlijke wrijvingen “in tormentis”, gevolgd door een vurige stijging: “et flagellis subditum”. Deze melodie wordt nog inniger door solostemmen hervat op de allereerste stroof: “Vidit suum dulcem natum”. Het koor spreekt dan de bedroefde en beproefde Moeder zangerig vleidend, smekend aan: “Eia Mater, fons amoris” en waagt een heerlijk-heftige uitval op de onbetoonde lettergreep “me sèntire” tot de hoogste passie: “vim doloris”, opnieuw bedaard in “fac ut tecum lugeam”, waarop meteen de bas vol pieteit inleidt: “fac ut ardeat cor meum”, beantwoord door het solo-kwartet met het motief eerst in de tenor en dan overgenomen door de sopraan: “in amando”. De kalme beginbeweging komt terug, altijd gevoelig door fijne toepassing van de tekst; “fige plagas” houdt de sopraan verliefd op één hoge toon vast in hartverscheurende harmonie, die in zich heel eenvoudig blijkt. — Het solokwartet vervolgt met stille gang waardoor de tenor zich smachtend opslingert: “Tui nati vulnerati...” De tonale en ritmische overgangen, de eigenlijke middelen in plaats van ijdele versieringen of speelse 'variaties', altijd zielkundig gegeven, bewaren de eenvoud voor eentonigheid. De uitdrukking van 't gedicht of liever van 't gebed bezielt deze muziek volkomen, doordrongen van een levendig meelijden met de Moeder van smarten, dat zulk geleidelijk tot berouw verdiept. Wat een sterke liefde in die stijging: “te libenter sociare”² met een vrome inkeer: “in planctu desidero”, of het gevoel telkens door het geweten wordt geleerd en bekeerd. — Het vrouwekoor – immers voor jongens is de omvang van de stemmen al te groot en 't geheel ook veel te zwaar, waar zelfs geschoolde acappellakoren 't niet op toon hielden – neemt in plotseling enge ligging, die biezonder innig aandoet, de smeking: “Virgo virginem...”, waarna de mannen gelijk uitkomen met: “Fac ut portem...” 't Effect van die groepering en schakering is verrassend, maar zuiver volgens 't affect van de woorden; want zoals de vrouwen vragen om mee te mogen klagen, dringen de mannen op meedragen aan. Na deze verdeling van 't koor moet verdubbeling van sommige stemmen, tenminste van sommige tonen een climax brengen. En geestelijke dronkenschap is 't dan ook, waarmee “in ebriari” wordt weergegeven; op de bedwelmd zwaai van de sopraan en 't duizelig schuiven van de bas houden de tussenstemmen blind hun toon vast. Het jagens motief van “Quis est homo” weerklinkt op “Inflamatur...”, terwijl de bas, die vroeger bij “fleret” zachtjes daalde, nu bij “accensus” met een felle

¹ Laat de Romaansgezinde componist zich bij deze invloed van 't toen geldig Gradueel troosten met Palestrina, die ook meermalen motieven uit een verouderd en verbasterd Gregoriaans gebruikt.

² De tekst is hier en daar anders dan de lezing van 't Missaal, o.a. de hele voorlaatste stroof.

vaart een octaaf omhoog vliegt. — Maar “in die iudicii” heeft ontzag gemengd in de geestdrift. Eerbiedig gaat het koor smeken, om door het kruis bewaakt, door Christus' dood gesterkt te worden en – met o zo'n weldadige gloed op “confoveri” en o zo'n zalige verrijzenis op “gratia!” – gekoesterd door de genade. Nu 't eind met ogen toe gefluisterd, geneuried! Eerst een simpele sequens met een herhaald orgelpunt als een vreedzaam sterfbed tot slot, om vol extaze voor de open hemel in volle noten breed, breed en heel, heel ijl op te lossen: “Paradisi gloria”.